

**აფხაზეთი
ბაბო შარვაშიძის „მეშარვაში“**

**The portrayal of Abkhazia
in the memoir of Babo Sharvashidze**

ნინო ვახანია

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი

Nino Vakhania

Sokhumi State University
Georgia, Tbilisi

ABSTRACT

Memories, diaries, and personal correspondences have long ceased to be considered a marginal genre, as the readers' interest in this form of literature continues to grow worldwide. The memoirs of Babo Sharvashidze, the youngest daughter of Mikheil Sharvashidze, the last prince of Abkhazia, were translated from English by Maya Tsertsvadze and published as a book in 2019 by the „Artanuji“ publishing house.

According to the „Memoirs“, the author's personal qualities, as well as the social circles, environments, and societies with whom she interacted, are extensively depicted. Babo Sharvashidze's life spanned multiple countries, where she encountered numerous distinguished individuals and families from various nationalities including Georgian, Russian, Abkhaz, English, and others. Her memoirs encompass documentary facts and intricate details that hold immeasurable historical significance.

Of particular note are the years of childhood documented in the diaries, providing a reflection of life in our beloved Abkhazia and shedding light on the experiences of a prominent and influential family. Throughout the narrative, names of geographical locations such as Likhni, Sukhumi, Ochamchire, New Athons, and others are intertwined. The vivid portrayal of Babo Sharvashidze's parents and siblings in her memory holds great significance. It becomes evident how Russia played a role in the dissolution of the principality of Abkhazia, while also highlighting that the European way of life was not foreign or unacceptable to the small nation of Georgia; rather, it was internalized. Despite being separated from Abkhazia in her childhood due to unforeseen circumstances, the author never forgot her homeland, which is reflected in her memoirs.

საკვანძო სიტყვები: რუსეთის პოლიტიკა აფხაზეთში, ქართულ-აფხაზური ურთიერთობები, ბაბო შარვაშიძის მემუარები.

Keywords: Russian policy in Abkhazia, Georgian-Abkhazian relations, memoirs of Babo Sharvashidze.

მემუარები, მოგონებები, დღიურები, პირადი მიმოწერა... დიდი ხანია, აღარ მიიჩნევა მარგინალურ ჟანრად. მეტიც, მთელ მსოფლიოში ამგვარი ლიტერატურის მიმართ მკითხველთა ინტერესი არნახულად იზრდება. აფხაზეთის უკანასკნელი მთავრის მიხეილ შარვაშიძის უმცროსი ასულის – ბაბო შარვაშიძის მემუარები ინგლისურიდან თარგმნა და სამეცნიერო აპარატი დაურთო მაია ცერცვაძემ, 2019 წელს წიგნად დასტამბა გამოცემლობა „არტანუჯმა“.

„მემუარების“ მიხედვით კარგად ჩანს როგორც ავტორის პიროვნული თვისებები, ისე ის წრე, გარემო, საზოგადოება, რომელთანაც ურთიერთობა უხდებოდა მრავლისმნახველ და მრავლისგანმცდელ ქალბატონს. ბაბო შარვაშიძეს მრავალ ქვეყანაში მოუწია ცხოვრება. ბევრ წარჩინებულ პირსა და ოჯახს იცნობდა ახლოს. მეგობრობდა ქართველ, რუს, აფხაზ, ინგლისელ... სხვა ეროვნების ადამიანებთან. მისი მოგონებები ისეთ დოკუმენტურ ფაქტებსა და დეტალებს შეიცავს, რომელთაც ისტორიისთვის განუზომელი მნიშვნელობა აქვს. ჩვენთვის განსაკუთრებით საყურადღებოა დღიურებში აღბეჭდილი ბავშვობის წლები, მოგონებები მშობლიურ აფხაზეთზე, რეფლექსია დიდი და სახელოვანი ოჯახის ცხოვრებისა. ლიხნი, სოხუმი, ოჩამჩირე, ახალი ათონი და სხვა სახელები გეოგრაფიული ადგილებისა ერთმანეთს ენაცვლება თხრობის დროს. საგულისხმოა ბაბო შარვაშიძის მეხსიერებაში არეკლილი პორტრეტები მშობლებისა და და-ძმების. თვალნათლივ ჩანს, რა როლი ითამაშა რუსეთმა აფხაზეთის სამთავროს გაუქმებაში. იმასაც ვხედავთ, რომ ცხოვრების ევროპული წესი შორეული და მიუღებელი კი არ იყო პატარა საქართველოსთვის, არამედ – სწორედაც შინაგანად განცდილი.

ბედის უკუღმართობით აფხაზეთს ბავშვობაშივე მოწყვეტილ ავტორს არასოდეს დავიწყებია სამშობლო, რაც ნათლად აისახა მის მემუარებში.

ევროპულ ცივილიზაციას ნაზიარები ბაბო შარვაშიძე ერთგან ჩამორჩენილს უწოდებს იმ საზოგადოებას, სადაც დაიბადა და რომლის წიაღშიც აღიზარდა. აფხაზეთის უკანასკნელი მთავრის მიხეილ გიორგის ძის (იგივე ჰამუთ-ბეის) უმცროსი ასულისთვის, რომელმაც მთელი ცხოვრება, ფაქტობრივად, რუსეთისა და ევროპის ქალაქებში გაატარა, ბუნებრივია, გასაოცარი იყო ისიც, რომ მამის მხრიდან წინაპრები „სულ რაღაც ორი თაობის წინ მაჰმადიანები იყვნენ“ (შარვაშიძე 2019: 15). სარწმუნოება ნახსენებია არა მიუღებლობითა ან რელიგიური ფანატიზმით გამოწვეული

დაპირისპირების სურვილით, არამედ გულწრფელი ნაივურობით. მემუარისტს მაჰმადიანობა, როგორც ჩანს, ჩამორჩენილობასთან, არაცივილურობასთან აქვს გაიგივებული. მიზეზი ამისა კი, ერთი მხრივ, ქრისტიანული, განვითარებული ევროპის ახლოს გაცნობაა. მეორე მხრივ, საქართველოს, როგორც ქრისტიანული ქვეყნის, სავსებით საამართლიანად, ჩამოყალიბებული და დამკვიდრებული ხატი. და ვინ იცის, შესაძლოა, ქრისტიანული რუსეთის, როგორც მთელი საქართველოსა და მათ შორის, აფხაზეთის გადამრჩენლის მითმაც მოახდინა გავლენა ასეთი მსოფლმხედველობის ჩამოყალიბებაზე.

დედის (ალექსანდრა (ცუცუ) გიორგის ას. დადიანი) ქრისტიანობას კი განსაკუთრებული სიამაყით ახსენებს. VIII საუკუნის ჰაგიოგრაფი ავტორის, იოვანე საბანისძის თავმოწონება გაგვახსენდება: „...ხუთასის წლისა ჟამთა და უწინარეის-და შჯულდებულ ყოფილ არიან წმიდითა მადლითა ნათლისღებისაითა“ (საბანისძე 1987: 445). ქართველთა მიერ ქრისტიანობის უძველეს ხანაში მიღებას საგანგებოდ უსვამს ხაზს იმპერატორისთვის მისართმევ ნარკვევში ალექსანდრე ჭავჭავაძეც, რითაც თითქოს ფარულად ეჯიბრება რუსეთს და საკუთარი ერის უპირატესობას გამოჰკვეთს დამპყრობელთან შედარებით (ჭავჭავაძე 1992: 80).

ახლა ბაბო შარვაშიძეს მოვუსმინოთ: დედაჩემის „წინაპრები, მოყოლებული მეოთხე საუკუნიდან, ქრისტიანები იყვნენ (შენიშვნა: ქრისტიანობა საქართველოში წმინდა ნინომ მეოთხე საუკუნეში შემოიტანა)“ (შარვაშიძე 2019: 15).

აშკარაა, რომ ამ თავში მოთხრობილი და მთელი შემდგომი ამბები თითქოს „გადაფარვაა“ დასაწყისში ნახსენები წინაპრების მაჰმადიანობისა. ავტორი ლეგენდების, ზეპირგადმოცემების, რეალური ამბების მოთხრობით არწმუნებს მკითხველს თავისი მშობლიური მხარის – აფხაზეთის – უძველეს და ჭეშმარიტ ქრისტიანობაში.

მემუარისტი ხატოვნად აღწერს აფხაზეთის ბუნებას. აშკარად ჩანს თავმოწონება. „ბუნებამ უხვად დააფრქვია ჩემს მამულს მთელი თავისი მშვენიება; ხშირტყიანი ხეობები და მთა-გორები, ჩქარი მდინარეები და თოვლით დაფარული მთები“ (შარვაშიძე 2019: 15), – წერს ავტორი. სამშობლოს ეს სავსებით რეალისტური ხატი იტევს უზომო სევდასაც და ნოსტალგიასაც. მერე განაგრძობს: იქაურ ჰავას საფრანგეთის რივიერას ადარებენ, სოხუმი კი ნეაპოლის ყურეს ჰგავსო... საფრანგეთისა და ნეაპოლის ხსენება, ცხადია, შემთხვევითი არ არის. მთხრობელს თავისი მშობლიური კუთხე ევროპის წიაღში აქვს მოაზრებული.

ახალი ათონის ფერადოვან მონასტერთან მჭიდროდაა დაკავშირებული სახელები სიმონ კანანელისა და ანდრია პირველწოდებულისა, რომელთაც აქ პირველ საუკუნეში უმოღვაწიათ და აქვე აღსრულებულან. მემუარისტი საჭიროდ მიიჩნევს, თავის მოგონებებში ხალხურ გადმოცემებს, ლეგენდებსაც მიაქციოს ყურადღება, დაუთმოს ადგილი. ნებისმიერი გადმოცემა ხომ, თუ სრულად არ ხატავს რეალობას, ერთგვარად მაინც

ასახავს საზოგადოებრივ განწყობას. ასე რომ, ლეგენდა იმის შესახებ, რომ სოხუმის მახლობლად ქრისტესაც უქადაგია, შექმნილია იმ ხალხის მიერ, ვისაც ქრისტიანობა ცხოვრების საძირკვლად მიაჩნდა. ბაბო შარვაშიძეს კი, ეს ამბავი, სავსებით ბუნებრივია, ეამაყება.

სამწუხაროდ, დედა არ ახსოვს. სამი წლის ყოფილა, როცა დედა გარდაცვლია. თუმცა გადმოგვცემს დედის შესახებ სხვათა ნაამბობს. უდედოდ გაზრდილ გოგონას ალბათ სხვა ბევრ რამესაც უყვებოდნენ ულამაზესი ახალგაზრდა ქალის შესახებ, თუმცა მემუარებისთვის მხოლოდ ერთი შეარჩია და ისეთი, რომელიც ნამდვილ, ჭეშმარიტ ღვთისმოსავსა და ღვთის სათნო ქალს ხატავს. ღვთიური მინიშნებები თუ სასწაულები არ ყოფილა უცხო დადიანის ქალისთვის. მაჰმადიან გამზრდელს კი გაქრისტიანება აღუთქვამს ღვთისთვის, თუ ძლიერ დასწრელებული ბაბო გადარჩებოდა და კიდევ შეუსრულებია აღთქმა (შარვაშიძე 2019: 18).

ნამდვილი ქრისტიანული ქვეყანაა მთელი საქართველო და მისი ნაწილი – აფხაზეთიც, სადაც ქრისტეს სჯულს პირველივე საუკუნიდან ქადაგებდნენ მოციქულები. არც რუსეთსა და არცერთ ევროპულ ქვეყანაზე „ველური“ და „ჩამორჩენილი“ არ ვიყავით, – აი, რა ისმის სტრიქონებს შორის, რა არის სამთავრის მმართველის, მიხეილ შარვაშიძის ასულის სათქმელი.

მცირეწლოვანის მეხსიერებას, ცხადია, ვერ შემორჩებოდა ყველაფერი. ლიხნის ტაძრის ქართულენოვანი წარწერებიც არ ახსოვს. მკითხველს მაინც გული დასწყდება – ლიხნი ნახსენებია დაბადების ადგილად, ტაძარსა და წარწერებზე კი არაფერია ნათქვამი.

შარვაშიძეთა სამთავრო ოჯახის უმცროსი ასული საგანგებოდ, ხაზგასმულად არ საუბრობს საქართველოსა და აფხაზეთის განუყოფლობაზე, თუმცა მისთვის ეს უცილობელი მოცემულობაა, იმდენად ცხადი, რომ მასში ეჭვის შეტანა წარმოუდგენელია და ამიტომაც საკითხის აქცენტირება – ალოგიკური და სრულიად ზედმეტი. ყოველ სიტყვასა თუ წინადადებაში იკითხება ორივე ხაზით წინაპართა (დედისა და მამის) გახსენებით მოგვრილი სიამოვნება, ცხადია, მათი ერთი და იმავე სახელმწიფოს, ერთი და იმავე ერის შვილობა. წიგნის წინათქმაში ვკითხულობთ: „ცნობილია ის ფაქტიც, რომ ბაბო შარვაშიძის მამა, მიხეილ შარვაშიძე, აფხაზეთის უკანასკნელი მთავარი, რომელმაც განათლება რუსეთში მიიღო,„ ოფიციალურ და არაოფიციალურ მიმოწერას და სხვადასხვა ტიპის საბუთებს ქართულ ენაზე აწარმოებდა. აფხაზეთის სამთავროს კანცელარიის სამუშაო ენა მხოლოდ და მხოლოდ ქართული გახლდათ. ცხადია, ქართულად საუბრობდნენ მთავრის ოჯახშიც“ (ხოფერია 2019: 4).

„ბაბო შარვაშიძის მემუარებში უაღრესად ფასეულ მონათხრობს წარმოადგენს აფხაზეთში, შავი ზღვის სანაპიროზე კურორტ გაგრის მშენებლობის წამოწყებისა და პროცესისადმი მიძღვნილი მონაკვეთი“, – წერს მაია ცერცვაძე (ცერცვაძე 2021: 77). მეცნიერს დეტალურად,

სკრუპულოზურად აქვს განხილული ეს ეპიზოდი და ამდენად მე თავს უფლებას ვაძლევ, არ განვაგრძო მასზე მსჯელობა. ვიტყვი მხოლოდ იმას, რომ მკითხველს ძალდაუტანებლად მოაგონდება გრიგოლ ხანძთელისა და მისი ძმობის წევრების მიერ წამოწყებული მოძრაობა ეკლესია-მონასტრების ასაგებად ტაო-კლარჯეთის უდაბნოში ან კონსტანტინე გამსახურდიას მიერ „დიდოსტატის მარჯვენაში“ მხატვრული ძალმოსილებით აღწერილი მშენებლობა დიდებული სვეტიცხოვლისა.

მემუარებმა აირეკლა არა მარტო კერძო პირთა თავგადასავალი, არამედ საზოგადოებრივი და პოლიტიკური ვითარებაც იმდროინდელ საქართველოში.

ცნობილია, საქართველოს სხვა სამეფო-სამთავროებთან შედარებით აფხაზეთის სამთავრო ყველაზე გვიან გააუქმა რუსეთის ხელისუფლებამ და ამით დაამთავრა საქართველოს სრული ანექსია, რასაც თვითონ ცინიკურად მცირე ქრისტიანული ქვეყნის გადარჩენასა და გაერთიანებას არქმევდა.

რუსეთის შემოჭრამდე და ქართლ-კახეთის დაპყრობამდე (1801) სპარსეთსა და ოსმალეთს თავიანთი გავლენის სფეროებად ჰქონდათ საქართველო დაყოფილი. დასავლეთ საქართველოზე ბატონობის პრეტენზიას ოსმალეთი აცხადებდა. ამ ისტორიული ვითარების კონსტატირებას ვხვდებით წიგნში: „ჩემი დიდი პაპის, ქელიშ-ბეი შარვაშიძის მმართველობისას აფხაზეთზე თურქეთის სიუზერენიტეტი ვრცელდებოდა“ (შარვაშიძე 2019: 19). ქელიშ-ბეის მოკვლა 1808 წელს, ყველა ლოგიკით, პოლიტიკური მკვლელობა გახლდათ თურქეთის ხელისუფლების ინტერესების სასარგებლოდ. პორტას ეშინოდა, რომ აფხაზეთის მთავარი რუსეთისკენ იხრებოდა და მალე ამ ქვეყნის ვასალურ დამოკიდებულებას დათანხმდებოდა.

მოკლედ არის გადმოცემული, სულ რამდენიმე წინადადებაშია ჩაწურული ის მწვავე პოლიტიკური რეალობა, რომელიც მე-19 საუკუნის დასაწყისში საქართველოში სუფევდა და რომელმაც განსაზღვრა როგორც ქვეყნის, ისე თავად მემუარისტის შემდგომი ბედი. სამშობლოსა და პიროვნების ცხოვრება ხშირად ისეა ერთმანეთზე გადაჯაჭვული, რომ მათი ერთმანეთისაგან გამოცალკეება ძნელია (თუნდაც დავით გურამიშვილის ბიოგრაფია გავიხსენოთ). მით უფრო ითქმის ეს სამთავრო (სამეფო) ოჯახის შვილებზე. უცხოეთში მცხოვრები, უკვე ხანდაზმული ავტორი წერისას არ ერიდება საკუთარი აზრის პირდაპირ გამოთქმას, რაც, ვინ იცის, იქნებ ვერ მოეხერხებინა რუსეთის იმპერიაში ყოფნისას. ჩანაწერებში მკაფიოდ ჩანს ავტორის მკვეთრად უარყოფითი დამოკიდებულება რუსეთის იმპერიალისტური, დამპყრობლური პოლიტიკის მიმართ. აშკარად იგრძნობა მწერალი-ინდივიდი. იგი არ იმეორებს ტრადიციულ შეხედულებებს ამა თუ იმ საკითხზე, არ იზიარებს ხშირ შემთხვევაში გავრცელებულ ყალბ პათოსს. საკუთარ განცდაში აქვს გამოტარებული უახლოესი წარსული. ოჯახური გარემოდანაც (მიუხედავად იმისა, რომ,

ფაქტობრივად, ოჯახისგან მოწყვეტილი ცხოვრობდა) იცოდა და სრულიად უცნობი ადამიანების შემთხვევით მოსმენილი საუბრებიც უდასტურებდა მწარე, გულისმომკვლელ სიმართლეს.

მემუარისტის პაპა – გიორგი (საფარ-ბეი) შარვაშიძე ქრისტიანულად მოინათლა და რუსეთის პროტექტორატი ითხოვა. მართალია, სიტყვა „ითხოვა“ ტექსტში პირდაპირი მნიშვნელობით, უბრჭყალებოდაა გამოყენებული, თუმცა ადვილი წარმოსადგენია, დამპყრობლის რა ძალდატანება, რა ეშმაკობა თუ თაღლითობა, რა მანქანება, რა წინასწარ გამიზნული ნაბიჯები იდგა ამ თხოვნის უკან. სამაგიეროდ, რუსეთის იმპერატორმა სიგელი უბოძა, რომლითაც აღიარა მთავრის სამემკვიდრო უფლება. თუმცა ამ სიგელს სწორედ ისეთი ძალა აღმოაჩნდა, როგორც რუსეთის ხელისუფლების მიერ დადებულ და გაცემულ ყველა სხვა პირობას (იმხანად და შემდეგ). მემუარებში ვკითხულობთ: „1864 წელს ეს დაპირება დაირღვა და მამაჩემი გადაასახლეს, რუსეთმა კი აფხაზეთის ანექსია მოახდინა“ (შარვაშიძე 2019: 20). აი, ასე; ისე უბრალოდ, თითქოს მნიშვნელოვანი არაფერი მომხდარიყო. აფხაზეთის უკანასკნელი მთავარი მიხეილ შარვაშიძე კავკასიის მეფისნაცვალმა, დიდმა მთავარმა მიხეილ ნიკოლოზის ძემ (იმპერატორ ალექსანდრე II-ის უმცროსი ძმა) ნიამორებზე სანადიროდ დაპატიჟა, სინამდვილეში კი დააპატიმრა. მთელი ამაღა და ძალები გემიდან გადასხეს, მიხეილ შარვაშიძე რამდენიმე მსახურისა და მღვდლის თანხლებით როსტოვისკენ წაიყვანეს. ეს ხერხი იმპერატორებს ნაცადი ჰქონდათ. უფრო ადრე დაახლოებით ასე სცადეს იმერეთის უკანასკნელი მეფის მოტყუება, თუმცა მან გაქცევა მოახერხა, მაგრამ იმერეთის ბედი მაინც ვერ შემოაბრუნა. ახლა კი აფხაზეთის მთავართან ამ მზაკვრულმა ხერხმა გაჭრა. ნებისმიერ მხატვრულ ნაწარმოებს დაამშვენებდა ეპიზოდი, რომელშიც მოთხრობილია, თუ როგორ შემთხვევით იგებს ქალი ტრაგიკული მოვლენებიდან 30 წლის შემდეგ თავისი ოჯახისა და სამთავროს ნამდვილ ამბავს. „ისე მოხდა, რომ გემის კაპიტანს, რომელიც ამ ამბავს თავის მეგობრებს უყვებოდა, წარმოდგენაც არ ჰქონდა იმაზე, რომ მას გადასახლებული მთავრის ქალიშვილი უსმენდა“ (შარვაშიძე 2019: 23).

ბაბო შარვაშიძე, გარდა იმისა, რომ იცავს და ეყრდნობა მოგონებათა გადმოცემის აუცილებელ, მთავარ საფუძველს – მართლად გადმოსცემს მომხდარს, ამავე დროს შემოქმედისათვის დამახასიათებელი ოსტატობით აღძრავს მკითხველში ემოციებს და დაუვიწყარ, ცოცხალ, დინამიკურ სურათებს ქმნის.

მამის დატყვევების შემდეგ თვითონაც მალე დედობილთან ერთად როსტოვს გაემგზავრა (იბულებით). გულისმომწყვლელია დედობილთან განშორების ლაპიდარული კომენტარი: „...ჩემი მწუხარება, მრავალი ბავშვისგან განსხვავებით, უტყვი იყო“ (შარვაშიძე 2019: 23). გამომშვიდობების შესახებ წერს, თითქოს ახლაც ჩამესმის ის, რაც თავიდან სიცილად მეჩვენა და რაც სინამდვილეში მწარე გოდება იყო.

კინოკადრებად იხატება ბედი (თუ უბედობა) აფხაზეთის უკანასკნელი მთავრისა და მისი ოჯახის მოტყუებული, გაწბილებული, შეურაცხყოფილი, ცალ-ცალკე და სათითაოდ გადასახლებულ-დაპატიმრებული წევრებისა. რუსეთის ხელისუფლება, ცხადია, ადამიანთა სათუთი სულის ტკენას არ მორიდებია.

ვორონეჟში გადასახლებული ოჯახი ხვდება, რომ აფხაზეთში ვერასოდეს დაბრუნდება და ცხოვრებას თავიდან იწყებს. რუსეთის „კეთილშობილური ზრუნვის“ გამოხატულება ის გახლდათ, რომ სიკვდილით არავინ დაუსჯიათ. თუმცა გადასახლებიდან ორიოდე წელიწადში ვორონეჟში მიხეილ შარვაშიძის დამამცირებელი გარდაცვალება ადასტურებს, რომ ეს იყო არაპირდაპირი სასიკვდილო განაჩენი.

მემუარები ლირიკული წიაღსვლებითაც იქცევა ყურადღებას. მწერლის დაკვირვებული თვალი ბავშვობაშივე იმახსოვრებს ვორონეჟის მზეზე მზრწყინავ თეთრ ტაძარსა და მის ლურჯ გუმბათს. ოცდათორმეტი წლის შემდეგ კი გზად მიმავალს ტაძარი ზუსტად ისეთივე დახვდება, როგორც ახსოვდა. ტაძარი-სიმბოლო, ტაძარი-მეტაფორა... ღვთის, ოჯახის, სამშობლოს ერთგულებისა და რწმენის გამომხატველი! სიმბოლო, მეტაფორა, რომელიც არ ემორჩილება დროთა სვლას, არ იცვლება ამქვეყნიური რეალობის შეცვლასთან ერთად, არამედ ინარჩუნებს გაუხუნარ, მარადიულ მნიშვნელობას. ტაძრის საპირისპიროდ, საცხოვრებელ სახლში მოთავსებული წითელი ჯვარი სწორედ ყოველდღიურობის სწრაფი ბრუნვისა და ცვალებადობის, არამდგრადობისა და წარმავლობის მაჩვენებელია.

ჩანაწერებში ცხადად იკითხება, რომ უმაღლესი არისტოკრატია ერთნაირად (ერთნაირი ჩვევებითა და მისწრაფებებით) ცხოვრობდა თბილისშიცა და სოხუმშიც. არისტოკრატიულ ოჯახებში შვილებს ბავშვობიდანვე ფრანგულს ასწავლიდნენ (ევროპასთან მენტალურ სიახლოვეს ამითაც გამოხატავდნენ). ამ წესს მისდევდნენ შარვაშიძეებიც და ორივე ვაჟს ფრანგი აღმზრდელი ჰყავდა.

აქ ქალბატონი ბაბო ძმებსა და ბიძას, კონსტანტინეს ახსენებს. ეს ის კონსტანტინე შარვაშიძეა, რომელიც 1832 წლის შეთქმულებს ემისრად ჰყავდათ მივლენილი აფხაზეთში. დაკითხვის ოქმები ადასტურებს, რომ იგი იცნობდა ალექსანდრე ორბელიანსა და სხვა მეთაურებს შეთქმულებისა. კონსტანტინეს მეორე ცოლი ყოფილა ფრანგი პიანისტი, ოჯახის უფროსი ვაჟის, გიორგის, ფრანგი მასწავლებლის, დანლუას ქალიშვილი, რომელიც პატარა ბაბოს ფორტეპიანოზე დაკვრას ასწავლიდა. ფრანგი მასწავლებელი ჰყოლია უმცროს ვაჟსაც, მიხეილს – ვინმე მარკიზი დე ტრავერსე. ფრანგულს ასწავლიდნენ თბილისის გიმნაზიაშიც და თბილისში არსებულ ამიერკავკასიის კეთილშობილ ქალთა ინსტიტუტშიც, სადაც ერთხანს სწავლობდა ბაბო შარვაშიძე.

ამ უაღრესად საგულისხმო მემუარებიდან ვიგებთ, რომ მამა-შვილს, მიხეილ და გიორგი შარვაშიძეებს უკანასკნელად კონფიდენციალურად

უსაუბრიათ ერთმანეთთან. საუბრის თემა, შინაარსი და დეტალები ყველასთვის უცნობი დარჩა. უმცროს დას მხოლოდ ის ახსოვს, რომ ავადმყოფი მამის ოთახიდან გამოსული უფროსი ვაჟი (რომელსაც მამა თურმე ყოველთვის მკაცრად ეპყრობოდა) მეტად ამღვრეული ყოფილა.

მემუარისტიადასტურებს, რომ აფხაზები რუსებს არ ენდობოდნენ, რომ ხალხი უკმაყოფილო იყო სამთავროს გაუქმებით და რუსეთთან შეერთებით, რაც ისტორიული წყაროებითაც ცნობილია და თვალსაჩინოა, მაგრამ მერე რატომღაც მიივიწყეს და სულაც შეცვალეს თავიანთი დამოკიდებულებები. როგორც ირკვევა, „სოხუმის სამხედრო განყოფილების“ უფროსი, კონიარი, შემთხვევით, სხვის მაგივრად იმიტომ მოუკლავთ ადგილობრივებს, რომ ის რუსი მოხელე თურმე საეჭვოდ ხუმრობდა მათ ქალებზე. კიდევ ერთხელ ვხედავთ დამპყრობელთა მენტალურ განსხვავებას კავკასიის მოსახლეობასთან და მათ ქედმაღლურ, ცინიკურ, ცხოველურ გრძნობამდე მისულ დამოკიდებულებას ადგილობრივებთან.

ავტორი თვითონაც ერთგვარად გაუცხოებულია აფხაზი ხალხის ჩვეულებებისაგან, თავისებურად კიცხავს, როგორც თვითონ უწოდებს, გადამეტებულ ეჭვიანობასა და ზრუნვას ქალების სახელზე. თუმცა რაიმე ძალისხმევა და სტრიქონებს შორის დაფარული აზრის ამოცნობა არაა საჭირო, ზედაპირზე დევს მენტალური სხვაობა რუსებსა და აფხაზებს შორის, რაც, ცხადია, რბილად რომ ვთქვათ, მრავალ გაუგებრობას იწვევდა მათ ურთიერთობაში.

ამ ინციდენტის გამო – კონიარის მკვლელობის წაქეზებაში გიორგი შარვაშიძეს ედებოდა ბრალი – ცნობილი ქართველი მწერალი და საზოგადო მოღვაწე დამნაშავედ სცნეს და ორენბურგში გადაასახლეს 6 წლით, იმავე ქალაქში, რომელშიც დაახლოებით 25 წლის წინ სასჯელს იხდიდა შეთქმულთა ერთ-ერთი მეთაური ალექსანდრე ორბელიანი.

ისიც ნიშანდობლივია, რომ მეფისნაცვალმა, დიდმა მთავარმა მიხეილ ნიკოლოზის ძემ მარტო კი არ დასაჯა ურჩი დიდებული და საკუთარი გენერალ-ადიუტანტი, არამედ შემთხვევა არ გაუშვა ხელიდან, დაემცირებინა კიდევ. – „...ფორმიდან ადიუტანტობის ნიშანი მოხსნა და ბოლოს უბრძანა თავისი ფორმა ჩვეულებრივი ოფიცრის ფორმით შეეცვალა“ (შარვაშიძე 2019: 27). ბედის დაცინვაა, სხვა რა, როდესაც სამხედრო ფორმის გამოცვლითა და ჩინის დამდაბლებით ცდილობენ, დააკნინონ სულიერი თვისებებით გამორჩეული პიროვნება.

ორენბურგიდან გიორგი შარვაშიძეს, როგორც ჩანს, ახლობლებთან მიმოწერა ან სხვა სახის ურთიერთობა არ ჰქონია, რადგან უმცროსი და წერს, ის ექვსი წელი მე ტფილისში ვსწავლობდი და არაფერი მსმენია არც მისგან (გიორგისგან) და არც მის ირგვლივო. და, რაც უფრო საყურადღებოა, მზაკვარმა და დაუნდობელმა დამპყრობელმა შარვაშიძეთა ოჯახის ყველა წევრს აუკრძალა აფხაზეთში დაბრუნება. დიდი მთავარი, ერთი მხრივ, სრულ გულგრილობას იჩენდა შარვაშიძეთა უფროსი ასულის, მძიმედ დაავადებული ნინოს მიმართ, რომელიც ჭლექისგან პიატიგორსკში

გარდაიცვალა და, მეორე მხრივ, თითქოს ზრუნავდა მიხეილზე, რაც, რა თქმა უნდა, მხოლოდ მოჩვენებითობა და ფარისევლობა იყო.

მოგვიანებით მიეცა მოგონებების ავტორს ძმებთან შეხვედრის შესაძლებლობა. თუმცა ცხადი იყო, რომ რუსეთის სამეფო კარი შარვაშიძეთა შეხვედრებს, მათ ერთიანობას ყოველნაირად უშლიდა ხელს. „ჩვენ არ გვქონდა შეხვედრის ნება!“ – წერია 32-ე გვერდზე.

ბაბო შარვაშიძე საგულისხმოდ იგონებს ძმასა და რძალთან – გიორგისა და ელენე ერასტის ასულ ანდრეევსკაიასთან ერთად გატარებულ ხანას პეტერგოფსა თუ ვარშავაში. ქართველებთან ურთიერთობის არაერთი ეპიზოდია სიყვარულით აღბეჭდილი წიგნში, თუმცა აფხაზეთის თემა თითქმის აღარ ფიგურირებს უკვე ინსტიტუტდამთავრებული ბაბოს ცხოვრებაში და შესაბამისად – არც მემუარებში.

თბილისში, ინსტიტუტში სწავლის დროსაც აფხაზეთს არც ახსენებდნენ მასთან. „ეს, მგონი, იმ მიზნით კეთდებოდა, რომ დამვიწყებოდა იქაურობა და მე მართლაც დავიჯერე, რომ ის ჩემთვის ძალიან შორეული და მიუწვდომელი იყო“ (შარვაშიძე 2019: 30), – შესაშური სისადავითა და გულწრფელობით წერს უკვე ხანში შესული ქალბატონი.

ავტორის ანალიტიკური ჩაღრმავების უნარს, საუკეთესო ლიტერატურულ გემოვნებასა და სამშობლოს უპირობო სიყვარულს გვიდასტურებს გიორგი შარვაშიძის ლიტერატურული მემკვიდრეობის მოკლე, ლაპიდარული შეფასება: „მთელი სიცოცხლის მანძილზე მას განსაკუთრებით აბედნიერებდა თავისი ლიტერატურული ცდები, რომელთა შორისაა ისტორიული დრამები, კომედიები და ლირიკული ლექსები. ქართულ ენაზე შექმნილი მისი უპოპულარულესი ნაწარმოებია „მომაკვდავნი სურათნი“, თუმცა ლიტერატურათმცოდნენი ყველაზე მნიშვნელოვნად მის დრამას „გიორგი III“ მიიჩნევენ“ (შარვაშიძე 2019: 33-34). როგორც ვხედავთ, თამამად, შეუბოჭავად გამოთქვამს ლიტერატურათმცოდნეთაგან განსხვავებულ შეხედულებას, რის შესაძლებლობასაც მას თავისი დიდი განათლება, წიგნიერება, კულტურა აძლევს. გიორგი შარვაშიძის შემოქმედების ანალიზი სცილდება ჩვენი კვლევის ფარგლებს და ამჟამად მასზე საუბარს აღარ განვაგრძობთ.

მემუარების დარჩენილი, დიდი ნაწილი უაღრესად საყურადღებო და მნიშვნელოვანია როგორც ეპოქის, ცალკეულ პიროვნებათა თუ თვით ავტორის თავგადასავლის შესაცნობად, ასევე, საგულისხმოა წმინდად სალიტერატურო თვალსაზრისითაც. ვფიქრობთ, ბაბო შარვაშიძის „მემუარები“ კიდევ არაერთხელ მიიპყრობს მკვლევართა ყურადღებას.

დამოწმებული ლიტერატურა

საბანისძე 1987: იოვანე საბანისძე, ჰაბოს წამება, წიგნში: ქართული მწერლობა, ტ. I. თბილისი, 1987.

შარვაშიძე 2019: შარვაშიძე ბ., მემუარები, თბილისი, 2019.

ცერცვაძე 2021: ცერცვაძე მ., აფხაზეთის სამთავრო და უკანასკნელი მთავრის ოჯახი ბაბო შარვაშიძის „მემუარებში“. კრებულში: ეთნოკულტურული მრავალფეროვნება და ინტერკულტურული კომუნიკაცია საქართველოში. თბილისი, 2021.

ჭავჭავაძე 1992: ჭავჭავაძე ა., საქართველოს მოკლე ისტორიული ნარკვევი 1801-დან 1831 წლამდე, „ქართული მწერლობა“, ტ. IX, თბილისი, 1992.

ხოფერია 2019: ხოფერია ნ., წინათქმა წიგნისა ბაბო შარვაშიძე, მემუარები, თბილისი, 2019.